

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

שבת ט-טו | פרשת ויקהל-פקודי | גליון מס' 11

דף ט.

סבר דהא דאמרו כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט הוא במילתא דלא אתי לידי איסורא, אבל כגון זו דאפשר שיעבור הזמן ולא יתפללו אף דלדידהו אין מפסיקין מ"מ שפיר מצי להחמיר ולא מיקרי הדיוט, ורבי זירא סבר כירושלמי דבכל גונא אתמר כל הפטור נקרא הדיוט, ולכן אמר לו גם תפלתו תועבה מלבד דנקרא הדיוט גם לרבות שתפלתו תועבה דכל הפטור נקרא הדיוט בכל מילי שלא כמו שעלתה על דעת רבי ירמיה.

קרי עליה ר' זירא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה- וביאר המהרש"א דהכי משמע קרא מסיר אזנו משמוע תורה גם אם הוא בשביל תפלתו שרוצה להתפלל אעפ"כ תפלתו נחשבת לתועבה.

ולפי"ז ביאר המהרש"א (בברכות לב.) את הא דאיתא בגמ' שם שהמאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' תוחלת ממושכה מחלה לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה וכו'. שהטעם שתקנתו הוא בעסק התורה הוא משום שהביטול תורה הוא המונע ממנו מלקבל תפלתו כמ"ש מסיר אזנו וכו', וע"כ יעסוק בתורה ועי"ז תקובל תפלתו ולא ידוה לבו עליו. וכן ביאר שם העיין יעקב דאולי נענש על שהאריך בתפלתו שהוא חיי שעה ולא עסק בתורה, הלכך יעסוק בתורה וישמח את לבבו שבא לידי כאב לב, דפקודי ה' ישרים משמחי לב.

ובאמת שכביאור המהרש"א ראיתי שביאר כן אף במלבי"ם במשלי שם שכתב דמי שמסיר אזנו ואינו רוצה לשמוע למוד תורה הגם שעושה זאת בעבור שהגיע זמן תפילה גם תפלתו היא תועבה כמ"ש חז"ל בשבת וכו'.

ועיין בנפש החיים (שער ד פרק כו) שכתב דכל עיקר ענין התפלה אינה תלויה רק בעסק התורה"ק ובלעדה אינה נשמעת ח"ו כמ"ש מסיר אזנו משמוע תורה

ולא לאכול- הגאון החיד"א במחזיק ברכה א"ח (סי תקנב) עמד על מה שנהגו בארץ ישראל ובמצרים ויתר גלילות לשתות קפה וטיי בערב ט"ב בסעודה מפסקת, אף על פי ששנינו ערב ט"ב לא יאכל אדם שני תבשילין. וכתב, שאף שלמדו מהכתוב דשתיה בכלל אכילה (שבועות כב ב), ואמרינן התם דאף בלשון בני אדם הוא כן. מ"מ מצינו דשנו חכמים בלשון המשנה אכילה, ואין שתיה בכלל. כמ"ש כאן לא ישב אדם לפני הספר, ולא לאכול. ובפסחים (צט ב) ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם. ובברייתא שם לא יאכל אדם בע"ש ובעי"ט מן המנחה ולמעלה. ובכל זה אכילה דוקא, ולא שתיה. ופשיטא דבע"ש ועי"ט ובע"פ, ובכל יום סמוך למנחה, יכול לשתות. ועוד האריך שם להוכיח דלא אמרינן דה"ה שתיה אלא כשיש ראייה. ועפ"ז קיים המנהג ע"ש.

דף י.

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, והוה עסקי בשמעתא. נגה לצלויי, והוה קא מסרהב רבי ירמיה, קרי עליה רבי זירא: מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה- כתב החיד"א בס' פתח עינים: רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא וכו' אפשר לפרש במה שחקר הרב באר שבע בתשובה סי' כ"א בהא דאמרינן כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט והיאך מצאנו ידינו ורגלינו שהרי אנו עושין כמה חומרות למאות ולאלפים, ותירץ דהא דאמור רבנן דנקרא הדיוט היינו במילתא דלא מצי למיתי לידי איסורא דאז לא שייך ביה חומרא ופרישות, והדר קשיתיה דהירושלמי בהא דאם התחילו אין מפסיקין משמע להפך עש"ב. והכא תורתם אומנותם הוה כמ"ש התוס' לקמן ודינא הוא דאין מפסיקין לתפלה כרשב"י, אמור מעתה דרבי ירמיה

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידבר דכירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

גם תפלתו תועבה וכמשרז"ל בשבת שם ובמשלי רבתא פכ"ח. ואמרו (סוף סוטה) כל העוסק בתורה מתוך דוחק תפלתו נשמעת ואין הפרגוד ננעל בפניו. ובזוהר (מקץ ר"ב ב') ועץ חיים תאוה באה תנינן מאן דבעי דקב"ה יקבל צלותיה ישתדל באורייתא דאיהי עץ חיים כו'. לכן הדין פסוק בש"ס (מגילה כז.) בית הכנסת מותר לעשותו בית מדרש. משום דעלווי קא מעלי ליה לקדושה יותר חמורה. שרק היא הנותנת השפע חיות וקדושה ואור לכל העולמות מטעם שהיא למעלה מכולם. עכ"ל הנפה"ח.

והנה בטעם הדבר שהמסיר אזנו משמוע תורה נחשבת אף תפילתו לתועבה ראיתי ביאור נפלא בזה מהגאון מוילנא, דהנה לכאוי לשון הפס' אינו מדוקדק דהו"ל לומר מסיר "פיו" מללמוד תורה, ומהו הלשון מסיר אזנו משמוע תורה. אבל הוא פשוט שכן דרך בני אדם כששומעין דבר שכבר שמעו אותו אינם רוצים לשומעו עוד, וזה שאמר "מסיר אזנו משמוע", ר"ל מחמת שכבר שמע זאת, לכן גם תפילתו תועבה, שגם התפילה מתפללין בכל יום וכביכול אומר הקב"ה שאף אני שומע את תפילתך ג' פעמים בכל יום וא"כ איני רוצה לשומעך שכבר שמעתך. [ולפי"ז ביאר את דרשת חז"ל בברכות מ. עה"פ "אם שמוע תשמע" שאם תשמע בישן תשמע בחדש].

ומצאתי שע"ד זאת פ"י גם במצודת דוד עה"פ שם וז"ל: מסיר וכו'. על כי אינו מחשיב דברי הזולת ולכן ישולם מדה במדה כי המקום ב"ה מתעב תפלתו ואינה מחשיבה ולא לרצון תהיה.

וכ"כ בס' סדר היום לר' משה בן מכיר (ענין סמיכות גאולה לתפילה) וז"ל: וצריך שיעמוד בפחד ורעדה גדולה לשאול ממנו כל הדברים הצריכין לו ולהתחנן בכל תחנה וכל בקשה כעבד העומד בפני רבו ומבקש ממנו צרכיו ושופך את נפשו לפניו שלא ישיב את פניו ריקם, ועוד שאם הוא מואס בתפילותיו לומר אותם פעם אחר פעם גם הקב"ה ימאס בהם ולא יפיק רצונו למלאת לו שאלתו להכין לו בבקר ובערב ובצהרים וכיון שהם לצרכו שצריך להם בכל עת ובכל שעה וכולי האי ואולי למה קץ נפשו בהם ומאבד עצמו לדעת ואסור לרחם עליו וכן ארז"ל על הפס' מסיר אזנו משמוע תורה וגו' לומר כי האומר על דבר שכבר למד או שכבר שמע למה אחזור ללמוד או לשמוע והרי למדתי או שמעתי כמה פעמים, ועל כן מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, כי בתפלות שהוא מתפלל לפני מי שאמר והיה העולם בכל יום ג"פ והוא שומע ועונה ומכין לו טרף ומזון לכל יום ויום ואינו מואס בתפלותיו, גם הוא לא ימאס בתורתו, אבל אם הוא

מואס בתורתו כך גם הוא יחשוב תפלותיו לתועבה ולא יענה אותו וגעלה נפשו אליו, כיון שהוא גועל בתורתו וכל מה שעושה אינו אלא להנאתו ולתועלתו. עכ"ד. ועד"ז פ"י עוד כמה מפרשים עיין בס' עוללות אפרים (ח"ב מאמר קמ"א). ובס' כסף מזוקק (פרשת ראה). וכן בשל"ה (שער האותיות, ערך קדושה אות תלח). והביאם בס' עשות פרי (עמ' תרפו) והרחיב שם בזה.

ונראה דמקור דבריהם הוא מהילקו"ש (משלי תתקל"ז) על הפסוק "דדיה ירווך בכל עת" שלא תאמרו אשתקד שמענו אותה שנאמר "אל תבוז כי זקנה אמך" ואם אמרתם כך אף אני יכול לומר לכם למה אתם קוראים את שמע פעמיים ביום, למה אתם מתפללים שלשה פעמים שמא אתם מחדשי דבר, אם געלתם בדברי תורה אף אני איני שומע תפילתכם שנאמר "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה". (הובא באגרת רבנו חיים מוולאזין הוצאת מכון ירושלים עמ' סד).

ועוד ביאור ראיתי שביאר בפ"י הרלב"ג למשלי שם וז"ל: "הנה מי שמסיר אזנו משמוע תורה לא די שפעולותיו תהיינה מתועבות מזה הצד כי סרה ממנו ההישרה לתקון הפעולות, אך גם תפלתו שיחשוב היותה עבודה להשם יתברך היא מתועבת, כי מפני סורו מלמידת התורה והתנהג בדרכיה לא יתכן שתהיה כוונתו בה ראויה". [ובזה ביאר מה שנתקשו המפרשים מהו שכ' "גם" תפילתו תועבה, דמאי אתי לרבווי. וע"ע מה שביארו בזה העיון יעקב בשבת, ובפ"י הגאון למשלי, ובפ"י המאירי].

ובס' פלא יועץ (ערך שמיעה) כתב לבאר הטעם דהמסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה כי לפעמים חושב לעשות מצוה ודוחק עצמו ומתפלל בהיותו שכור או בהיותו צריך לנקביו, כדי שלא יעבר זמן תפלה, ותפלתו תועבה. [וזה מחמת שהסיר אזנו משמוע תורה ולא למד ההלכות הקשורות לתפילה]. וכן על זה הדרך, מי שאינו לומד ואינו שומע בלמודים, אין רגע בלי פגע ואין פסיעה בלי פשיעה. וכן כתב בספר החסידים (סי' קנג), שאדם נדון ונענש על מה שלא ידע, מחמת שלא נתן לב לידע, שהרי כתיב (במדבר כב לד) חטאתי, כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי. שרצונו לומר, חטאתי על שלא נתתי לב לידע ולהבין.

אמנם מדה טובה מרובה, ומכלל לאו אתה שומע הן, דכל שמקשיב לד"ת של חבריו הקב"ה שומע לקולו, וכמו שכתב האוה"ח הק' בספרו 'חפץ ה'" על דברי הגמ' בשבת (סג). אמר רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה בהלכה, הקב"ה מקשיב להן שנאמר "אז נדברו יראי ה' וכו'".

והנה בטעם הדבר שהמסיר אזנו משמוע תורה נחשבת אף תפילתו לתועבה ראיתי ביאור נפלא בזה מהגאון מוילנא, דהנה לכאוי לשון הפס' אינו מדוקדק דהו"ל לומר מסיר "פיו" מללמוד תורה, ומהו הלשון מסיר אזנו משמוע תורה. אבל הוא פשוט שכן דרך בני אדם כששומעין דבר שכבר שמעו אותו אינם רוצים לשומעו עוד, וזה שאמר "מסיר אזנו משמוע", ר"ל מחמת שכבר שמע זאת, לכן גם תפילתו תועבה, שגם התפילה מתפללין בכל יום וכביכול אומר הקב"ה שאף אני שומע את תפילתך ג' פעמים בכל יום וא"כ איני רוצה לשומעך שכבר שמעתך. [ולפי"ז ביאר את דרשת חז"ל בברכות מ. עה"פ "אם שמוע תשמע" שאם תשמע בישן תשמע בחדש].

ומצאתי שע"ד זאת פ"י גם במצודת דוד עה"פ שם וז"ל: מסיר וכו'. על כי אינו מחשיב דברי הזולת ולכן ישולם מדה במדה כי המקום ב"ה מתעב תפלתו ואינה מחשיבה ולא לרצון תהיה.

וכ"כ בס' סדר היום לר' משה בן מכיר (ענין סמיכות גאולה לתפילה) וז"ל: וצריך שיעמוד בפחד ורעדה גדולה לשאול ממנו כל הדברים הצריכין לו ולהתחנן בכל תחנה וכל בקשה כעבד העומד בפני רבו ומבקש ממנו צרכיו ושופך את נפשו לפניו שלא ישיב את פניו ריקם, ועוד שאם הוא מואס בתפילותיו לומר אותם פעם אחר פעם גם הקב"ה ימאס בהם ולא יפיק רצונו למלאת לו שאלתו להכין לו בבקר ובערב ובצהרים וכיון שהם לצרכו שצריך להם בכל עת ובכל שעה וכולי האי ואולי למה קץ נפשו בהם ומאבד עצמו לדעת ואסור לרחם עליו וכן ארז"ל על הפס' מסיר אזנו משמוע תורה וגו' לומר כי האומר על דבר שכבר למד או שכבר שמע למה אחזור ללמוד או לשמוע והרי למדתי או שמעתי כמה פעמים, ועל כן מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, כי בתפלות שהוא מתפלל לפני מי שאמר והיה העולם בכל יום ג"פ והוא שומע ועונה ומכין לו טרף ומזון לכל יום ויום ואינו מואס בתפלותיו, גם הוא לא ימאס בתורתו, אבל אם הוא

תורה, שכן יכול הוא ללמוד בעל פה דברים הזכורים לו ע"כ. (מרפסין איגרא ע' קג)

דף יג.

אמר רב יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי שנא' אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל.

דבר מענין כתב הבעה"ט (בשלח טז כד) שאין הרימה (תולעת) שולטת במתים בשבת, ואין הרימה שולטת באוכלי המן. והגר"ח פלאג'י כתב (תנופה לחיים בשלח אות מב) דאין רימה שולטת במה שאדם אוכל בשבתות וי"ט.

ובאמת שמצינו כה"ג בעוד בע"ח ויצורים שנחים מפעולתם בשבת, וכמו הדג הנקרא שבוטא שהוא נח ושובת בשבת ולכך נקרא שמו כך מלשון שביתה (שבט מוסר פ' יא).

וכן בפרדס יוסף (פ' נח עה"פ ולא מצאה היונה) כתב לפרש שמה שאנו אומרים בזמירות שבת "יונה מצאה בו מנוח", בפ"י מטה יהודה כ' דקאי על היונה ששלח נח מהתיבה ביום השביעי שמצאה מנוח דסתם שביעי הוא שבת. אמנם היעב"ץ (מגדל עוז, בית מדות עלית הטבע) פ"י דיש מופת בשבת מלבד הסמבטיון שהיונה אינה תולשת מן המחובר בשבת, וז"פ הפס' ותבוא אליו לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה שכל השבת לא תלשה רק לעת ערב.

ולפ"ז פ"י דהיונה שמוזכרת בזמירות לא קאי על היונה בזמן נח דלא נתפרש אם היה אותו יום שבת אלא קאי על סתם יונה שמוצאת מנוח בשבת ולא תולשת מן המחובר.

וכן בפ"י פרחי שושנים על הזמירות הביא ששמע מחכם אחד שקיבל בקבלה מחכם אחד שבני יונה אינם אוכלים בשבת מתבואה שנקצרה בשבת. והוזכר זאת בעיון יעקב (סוטה לח): ד"ה מכירין.

עוד מצינו בבעה"ט שכ' עה"פ וינח בכל גבול מצרים (שמות י, יד) שהארבה נח בשבת מלהזיק את המצרים [ובשם הפנ"י מביאים שלא רק הארבה נח בשבת אלא אף כל המכות שבתו ונחו בשבת]. וכן הגר"ח פלאג'י בס' כה"ח (סי' לד) כתב שאם אומרים תיבת שבת לשממית אינה זזה ממקומה. וע"ע במש"כ ר"א מקרקש בהקדמה למורה נבוכים (הקדמה בתחילת ח"ב הקדמה יב).

דף יד.

האוחז ס"ת ערום וכו' - עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן נח) שכתב: ראיתי מכמה אנשים עושים שלא כדין דנוהגים בצאתם מפתח ביתם להניח ידם על המזוזה ואינם מחלקים אם המזוזה בתוך תיק או

ופירש שם האוה"ח וז"ל: שני תלמידי חכמים המקשיבים וכו', פירוש כי יש כת של תלמידי חכמים אשר לא ניחא להו כי אם אומרם והגיונם ומה שהם מחדשים, ואמטו להכי, כאשר יאמר זולתם דבר חידוש לא ציית ליה, דלא ניחא ליה דלימא האי מילתא דלא אמר איהו, ולזה אמר הש"ס דבעינן שיהיו מקשיבים זה לזה ה' שומע לקולן מדה כנגד מדה. ע"כ. חזינן א"כ דמי שאזניו קשובות לחידושי חבריו, הקב"ה ג"כ מקשיב לקולו. והובא בס' עשות פרי (עמ' תרפט).

דף יב.

רבה מקטע להו, ורב ששת מקטע להו, רבא שדי להו לקנא דמיא. אמר להו רב נחמן לבנתיה: קטולין, ואשמעינן לי קלא דסנוותי.

חשבתי לומר ולבאר שכל שנאתם הרבה של החכמים לכינים היה מטעם דברי הגמ' בעירובין דף סה. אמר רבא: אי קרצתן כינה - לא תנאי. [והוא אותו רבא שהיה זורקם לקנא דמיא] מר בריה דרבינא עבדה ליה אמיה שבעה מני לשבעה יומי. (וזאת יצא לי בדברי עם ידידי הרב מרדכי מרקוביץ).

דף יב:

ולא יקרא לאור הנר וכו' - כתב הפרמ"ג (סי' ער"ה במשב"ז ס"ק ח') בשם הפוסקים, דאדם שאין ההגדה שגורה בפיו, ואין ברשותו אלא נר שמן בלבד, מותר לו לקרוא לאור הנר, שכן מצות סיפור יציאת מצרים דוחה את איסור הקריאה לאור הנר.

וקשה, מדוע בשאר שבתות השנה אסור ללמוד תורה לאור הנר, ואין אומרים שתבוא מצות תלמוד תורה ותדחה את איסור הקריאה לאור הנר, ומה ההבדל בין מצות סיפור יציאת מצרים שדוחה את איסור הקריאה לאור הנר לבין מצות תלמוד תורה שאינה דוחה?

ותירץ הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, באופן חד פעמי, ובמצוה עוברת שלא יוכל לקיימה מחר, התירו חכמים וסמכו שעוד יוכל לזכור ולא להטות. מה שאין כן אם נתיר בקביעות ללמוד תורה לאור הנר, הרי לא ימלט שישכח ויטה לפעמים

עוד תירץ הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א: אדם שאין ההגדה שגורה בפיו ואין ברשותו כי אם נר שמן, אם לא נתיר לו לקרוא לאור הנר, הרי שתבטל ממנו מצות ההגדה בליל פסח. מה שאין כן בשאר שבתות השנה, גם אם נאסור עליו ללמוד תורה לאור הנר, לא תבטל ממנו מצות תלמוד

לא, ולהדיא כתבו התוס' פ"ק דשבת ד"ה האוחז דלאו דוקא ס"ת דהא כל כתבי הקודש תנן במס' ידים דמטמאין ידים עיין שם, הרי דס"ל דכל כתבי הקודש דמטמאין ידים הטעם משום דר' פרנך דאסור ליגע בידו ערום, ופשיטא דגם מזוזה בכלל כתבי הקודש כמו תפילין דחשיב במס' ידים דמטמא ידים.

וכתב שם דמה דאין אנו נזהרין בתפילין לאחזם ערום, משום דמצותו בכך ואי אפשר בענין אחר, ומסיק דאין נכון ליגע במזוזה בידיים ערומים אם אינו מכוסה ולפעמים הידיים מטונפות. ואם רצונו להניח ידו על המזוזה טוב להוריד מלבשו אשר על אצילי ידיו, להניח על המזוזה. עיין שם. ועיין בהגהות חתם סופר (או"ח סי' ריש ס' תרצ"א) שרבו הגאון ר' נתן אדלר זצ"ל היה נזהר מליגע במגילת אסתר ערום, רק ע"י מטפחת עיין שם.

דף יד:

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר.

עיין בסמ"ג (עשין ב') בשם רב האי גאון דלפני זמן שלמה המלך היו עסוקין במלחמות ובמחנה, והיו פטורין מעירובין ונטילת ידים, רק בימי שלמה שהי' איש תחת גפנו ותחת תאנתו, אז תיקן שלמה המלך עירוב ונט"י.

דף טו.

'ואקוה שבעזה"י יתרבו עוד הרבה מקומות לקביעות למוד דף היומי, עד שכל בתי כנסיות ובתי מדרשות יקבעו ללמוד ברבים הדף היומי בסדר הש"ס, שזכות מקיום התורה באופן כזה הוא הסנגוריא ביותר על ישראל לזכות בזה בקרוב לביאת משיח צדקינו ולמלאה הארץ דעה, שזהו מטרת כל ישראל לומדי התורה יום יום המחכים והמצפים לזיה תמיד. הכו"ח למען כבוד התורה וכבוד כל חברינו לדעה העוסקים בהפצת למוד התורה, ידיד כל אחד ואחד, משה פיינשטיין.

(שו"ת אגרות משה אגרות השקפה סימן ז)

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר. מידי ערב בשעה 7.00 בערב נמסר שיעור בצורה רהוטה קצרה ובהירה - שמעו ותחי נפשכם. כמז"כ מתקיים שיעור למשכמי קום ומאחרי שבת - אחר הנה"ח בביהכ"ס תורת משה מציון רח' החווה מלובלין פינת דרכי איש, ובביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעוריש 144 בשעה 10.35 בערב בצורה רהוטה קצרה ובהירה.

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון: 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.